

Proefschrift

Personal reflection in medical education.

Aukes LC. *Personal reflection in medical education*. Rijksuniversiteit Groningen, 29 oktober 2008. Promotoren: prof. dr. J.P.J. Slaets en prof. dr. R.P. Zwierstra; co-promotor: dr. J.Cohen-Schotanus). 139 pagina's. ISBN: 978-90-77113-66-0.
E-mail: l.c.aukes@med.umcg.nl

Naam:	Leo Aukes
1973	Na zijn afstuderen (Organisatie- en Sociale Psychologie) aan de Rijksuniversiteit Groningen werkzaam in diverse organisatieontwikkelingsprojecten in de gezondheidszorg. Onder meer als oprichter en coördinator van de Universitaire Opleiding Verplegingswetenschap in Groningen, als coördinator Communicatievaardigheden aan de faculteit der medische wetenschappen.
2008	Voorzitter van de adviesgroep voor reflectie in de opleiding tot internist, resulterend in een adviesrapport over dit onderwerp.
Huidige functie	Sinds 2003 werkzaam in het Centrum voor Innovatie en Onderzoek van Medisch Onderwijs (CIOMO) van het UMCG, met als aandachtsgebied onderzoek en ontwikkeling van reflectieonderwijs en beroepsontwikkeling.

Inleiding

Reflectie is een vereiste om een excellente dokter te worden – en te blijven. Dit proefschrift gaat over persoonlijke reflectie, omdat dat relatief nieuw is, terwijl wetenschappelijke reflectie in het medisch onderwijs en de specialistenopleidingen al plaatsvindt en vaak domineert waardoor ze een blokkade kan vormen voor persoonlijke reflectie. Reflecteren is het welover-

wogen en doelbewust exploreren van ervaringen ter bevordering van het leerproces, de ontwikkeling van vakinhoudelijk, persoonlijk en professioneel functioneren, en het verbeteren van de beroepspraktijk.

Onderzoeksthema's

Dit proefschrift rapporteert over verschillende projecten. Er is een onderwijskundig model ontwikkeld, 'het dobbermodel',

waarmee persoonlijke reflectie concreet gemaakt kan worden. Boven water steekt het zichtbare ‘gedrag’. Onder water bevinden zich de verschillende soorten van denken: ‘klinisch redeneren’, ‘wetenschappelijk reflecteren’, ‘persoonlijk reflecteren’ en ‘onbewust denken’. Wetenschappelijke reflectie is gericht op het versterken van de wetenschappelijke onderbouwing van klinische beslissingen (evidence based), terwijl persoonlijke reflectie is gericht op het versterken van evenwicht (balans en stabiliteit) in het functioneren. Wetenschappelijke en persoonlijke reflectie zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden en in gelijke mate nodig voor het evenwichtig functioneren van de dokter, d.w.z. als expert, persoon en professional.

De kunst van het medisch onderwijs/de medische opleidingen is het reflectieve evenwicht (*reflective equilibrium*) te bevorderen en te bewaren, zodat de dokter van de (aanstaande) dokter recht op in het water staat. Dit evenwicht is belangrijk voor de kwaliteit van de medische zorg, de interdisciplinaire samenwerking, de eigen ontwikkeling, het welbevinden en het voorkómen van *burn-out*.

Artsen die ook goed persoonlijk kunnen reflecteren zijn in staat met aandacht te functioneren in de relatie met patiënten en collega's. Zij zijn zich bewust van, en leren van hun praktijkervaringen en hun emoties, gevoelens, lichamelijke gewaarwordingen, gedachten en beelden van zichzelf en van anderen. En zij weten de door reflectie opgedane inzichten te gebruiken voor de verbetering van hun functioneren en de medische behandeling.

Er is een instrument ontwikkeld en gevalideerd, de Groningen Reflection AbilityScale (GRAS), waarmee het persoonlijk reflectievermogen van studenten geneeskunde kan worden gemeten.

Met behulp van de GRAS is een positief effect van de methode van ‘ervaringsleren’

op de groei van het reflectievermogen van eerstejaars studenten geneeskunde vastgesteld.

Verder is een conceptueel raamwerk gemaakt om wetenschappelijke en persoonlijke reflectie beter te kunnen begrijpen en in de praktijk te gebruiken en te bevorderen.

Tot slot is ‘reflectie’ als competentie gedefinieerd in plaats van ‘professionaliteit’, zoals in de CanMEDS gedaan wordt. Professionaliteit is een overkoepelend begrip en reflectie is nodig om dat te definiëren, te bespreken en te bereiken.

Enkele stellingen

1. Reflecteren kun je niet instrueren maar wel oefenen, en als je het oefenen praktisch ondersteunt heeft dat een gunstig effect op het reflectievermogen.
2. Onpersoonlijk of oppervlakkig reflecteren is niet alleen een kwestie van onwil of onvermogen, maar vaak ook een reactie op en bescherming tegen een onveilig werkklimaat.
3. Het belangrijkste onderwijsproces – het geven, ontvangen en bespreken van *feedback* – is praktisch en principieel onmogelijk zonder de bereidheid en het vermogen tot reflecteren bij de gevende en ontvangende partij.
4. Over twintig jaar worden persoonlijke reflectie en *mindfulness* beschouwd als standaardkwaliteiten van de dokter, net zoals dat in de afgelopen decennia met communicatie is gebeurd.
5. Communicatie is informatie over verschil, reflectie is nadenken over de betekenis van dat verschil.

Enkele geheugensteuntjes

1. Reflectie is erbij gebaat het met een ander te doen (reflectiepartner).
2. Door afstand te nemen kom je dichterbij jezelf.

3. Stilstaan bij de vraag is geen oponthoud maar een investering in goed doorwerken.
4. Het is onverantwoord studenten te vragen persoonlijk te reflecteren door docenten die daar zelf niet toe in staat zijn of wanneer studenten daar op afgerekend worden.
5. Een beproefde manier om studenten af te leren kritisch over zichzelf na te denken, is hen te pas en te onpas laten reflecteren over onbelangrijke ervaringen.